

BEVÁNDORLÁS MINT POLITIKAI TÉNYEZŐ FRANCIAORSZÁGBAN

1. A bevándorlás politikai és társadalmi beágyazottsága Franciaországban

Mivel a bevándorlás kérdése napjainkban nemcsak Magyarországon, hanem az Európai Unió szinte összes országában meghatározó tényező, ezért úgy gondolom, érdemes lehet egy kis kitekintést tenni Európa és a nemzetközi szintér egyik talán legjelentősebb országára. Franciaországban már szinte hagyománya van a migrációs kérdések közéleti, társadalmi és politikai tárgyalásának és elemzésének, ugyanakkor érdekes lehet azt megvizsgálni, hogy például az egyes köztársasági elnökválasztásai kampányokban milyen hangsúlyt kaptak a bevándorlással kapcsolatos kérdések és elképzelések, illetve – visszatekintve – megválasztott elnök esetében mennyire valósultak meg az előzetes elképzelések.

Ahhoz, hogy a migráció politikai beágyazottságát jobban megértsük, először is vizsgáljuk meg a francia társadalom véleményét, percepcióit a kérdéssel kapcsolatban. Az IPSOS közvélemény-kutató intézet minden évben kiadja „Fractures francaises” (Francia töréspontok) című jelentését, amelyben többek között a franciaországi lakosok attitűdjét és véleményét vizsgálja. Ebben a felmérésben szerepel az a kérdés is, hogy melyik az a három politikai- társadalmi-környezeti kihívás, ami a leginkább aggasztja a megkérdezetteket.

2019-ben¹ a megkérdezettek 52%-a említette a környezetvédelmet, 48%-a a szociális ellátórendszer jövőjével kapcsolatos aggodalmait, 43%-a a vásárlóerő csökkenését illető félelmeit, míg 32%-uk a bevándorlást, mint leginkább aggasztó tényezőket. Ezzel szemben 2021-ben² 46% beszélt a szociális ellátórendszerrel kapcsolatos félelmeiről, 42% a bűncselekmények számának növekedéséről; a környezetvédelmet a válaszadók 42%-a említette meg, a vásárlóerő csökkenését 40, míg a bevándorlást a megkérdezettek 34%-a említette problémának.

A fenti adatsorokból is látható, hogy mivel a francia lakosságot (érthetően) nagy mértékben foglalkoztatják a bevándorlással kapcsolatos kérdések, ezért megkerülhetetlen és elengedhetetlen az, hogy ezek politikai napirenden legyenek. Franciaország életében talán az egyik legmeghatározóbb elem, ami aztán meghatározza a politikai irányvonalakat és a politikai orientációt, a köztársasági elnökválasztási kampány. Ezek során sok érv és ellenérv elhangzik, sok ígéret születik, és az egyes jelöltek változatos érvekkel próbálják alátámasztani igazukat.

Ebben a tanulmányban az ötéves elnöki ciklusokról döntő választásokat fogom elemezni és bemutatni, azaz a 2002-es választástól kezdve szeretném bemutatni, hogy a migrációs kérdések milyen mélységben és hogyan jelentek meg a második fordulóba jutott elnökjelöltek programjaiban.

¹ IPSOS, Fractures Francaises 2019 (Paris, IPSOS, 2019.)

https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2019-09/fractures_francaises_2019.pdf. (Letöltés ideje: 2022.06.23.)

² IPSOS, Fractures Francaises 2021 (Paris: IPSOS, 2021)

<https://www.ipsos.com/sites/default/files/ct/news/documents/2021-09/Ipsos%20-%20Fractures%20Franc%CC%A7aises%20-%20septembre%202021.pdf>. (Letöltés ideje: 2022.06.23.)

A téma kiemelt szerepét alátámasztja az is, hogy ahogy az első fordulóban szereplő Éric Zémour³ programjában is olvasható, a Franciaországban benyújtott menedékkérelmek száma 2001-hez képest (40 000) 2019-re több, mint megháromszorozódott, ami egyrészt jóval nagyobb leterheltséget jelent nem csak a szociális ellátórendszernek, hanem a menedékjogi apparátusnak is. Nem véletlen, hogy az utóbbi időszakban szinte minden jelölt programjában szerepeltek a menedékjogi reform kapcsán megfogalmazott elképzelések, hol enyhébb, hol radikálisabb formában.

Szintén ide kapcsolódó és gyakran megjelenő érv, hogy a bevándorlók és az ő leszármazottjaik aránya a francia társadalmon belül viszonylag gyors ütemben nő: míg 2006-ban 8,1 %, 2015-ben 9,3 %, addig 2020-ban már 10,2 % volt a teljes népességhez viszonyított arányuk. Egyes vélekedések szerint a francia állampolgárságot szerettek összetételében tapasztalható eltolódások (nevezetesen, hogy a Maghreb országokból származó honosítottak az összes honosítások 39%-át teszik ki, szemben a világ egyéb részeiről származó állampolgárságot szerettek 34 %-val) is azt támasztják alá, hogy szükséges napirenden tartani a bevándorlás kérdését. Ugyanakkor érdemes szem előtt tartanunk azt is, hogy az említett országokkal Franciaországnak jelentős történelmi és gyarmati múltja van, ami még napjainkban is bőven érezteti hatását, hiszen ezekkel az országokkal manapság is szoros gazdasági és politikai kapcsolatokat ápol.

Kevésbé ismert tény, hogy annak ellenére, hogy a bevándorlók már a francia társadalom mintegy 10 %-át alkotják, az élve születések mintegy 32%-a hozzájuk köthető, azaz a fertilitási rátájuk jóval magasabb, mint a francia állampolgároké. Ez a tény nagyban hozzájárul ahhoz, hogy a fejlettebb, nyugat-európai országokban tapasztalható népességcsökkenéssel szemben Franciaországban lassan ugyan, de stabilan növekszik a lakosság létszáma.

A fenti érvek sokszínűsége jól mutatja, hogy noha egyes jelöltek igyekeznek aggasztó tényként beállítani ezeket, a migráció hatásainak pozitív oldala is megjelenik, illetve a migráció biztonságra gyakorolt hatásai is napirenden vannak.

A következőkben a második fordulóra jutott elnökjelöltek bevándorlási politikát érintő egyes elképzeléseit veszem górcső alá, és vizsgálom meg, hogy melyek azok az elemek az évek során, amik változó hangsúllyal, de vissza-visszatérnek az egyes programokban.

2. Bevándorlási kérdések az elnökválasztási kampányokban

2002-ben a hét helyett immár ötéves elnöki ciklusért Jean-Marie Le Pen⁴ és Jacques Chirac⁵ mérkőzött meg a köztársasági elnökválasztások második fordulójában. Le Pen a tőle megszokott módon radikális terveket jelentett be elnökjelölti programjában. Az élet minden területén (így a munkavállalás, az ellátórendszer, stb.) a nemzeti és európai preferenciákra épülő rendszereket vetített előre, kizárva ezzel a bevándorló, vagy bevándorló háttérű

³ Zémour, Éric, „Immigration”, Le programme d’Éric Zémour, 2022.

<https://programme.ericzemmour.fr/immigration>. (Letöltés ideje: 2022.06.20.)

⁴ „Programme de M. Jean-Marie Le Pen, président du Front national et candidat à l’élection présidentielle 2002, intitulé: »Pour un avenir français«, avril 2002.”, <https://www.vie-publique.fr/discours/129981-programme-de-m-jean-marie-le-pen-president-du-front-national-et-candid>. (Letöltés ideje: 2022.07.05.)

⁵ „Programme de M. Jacques Chirac, Président de la République et candidat à l’élection présidentielle 2002, intitulé: »Mon engagement pour la France«, mars 2002.”, <https://www.elysee.fr/jacques-chirac/2002/03/25/programme-de-m-jacques-chirac-president-de-la-republique-et-candidat-a-lelection-presidentielle-2002-intitule-mon-engagement-pour-la-france-mars-2002>. (Letöltés ideje: 2022.06.22.)

személyeket például a munkaerő-piacról is. Előre vetítette továbbá, hogy az országban irreguláris státuszban tartózkodó személyeket azonnali kitoloncolással sújtaná, megfosztva az illetékes hatóságokat bármilyen mérlegelés lehetőségétől, ezen felül teljes mértékben megtiltana a családegyesítési célú migrációt, és kitételként szerepelt a programjában az is, hogy senki ne kaphasson automatikusan állampolgárságot. Ugyanis, bizonyos, törvényben lefektetett feltételek megléte esetén a már Franciaországban, de külföldi szülők gyermekeként született személyek külön kérelmezés nélkül 18 éves korukban megkaphatják a francia állampolgárságot).

Jacques Chirac programjában ezzel szemben jóval szerényebben jelentek meg a bevándorlással kapcsolatos elemek, szinte az egyetlen ehhez valamelyest kapcsolódó elem a „gettók” felszámolása volt. A sors furcsa fintoraként pont Chirac elnöksége idején, 2005-ben robbantak ki a külvárosi zavargások, amik főként a bevándorlók és leszármazottjaik által lakott külvárosi, sok esetben „gettóként”, „no-go” zónaként emlegetett területekről indultak ki.

Az elnökválasztás második fordulójá előtt addig szinte példátlan mértékű összefogás eredményeképpen (amikor is többek között az akkor éppen világbajnoki címet birtokló francia labdarúgó-válogatott prominens alakjai – köztük Zinedine Zidane is - felszólaltak) Jaques Chirac 82 -18 % arányban nyerte meg a választást.

A 2007-es választások – bevándorlási szempontból mindenképpen – nyugodtabb légkörben, ámde ambíciózus tervektől nem mentesen zajlottak, hiszen míg Segolene Royale⁶ programjában a vízumrendszer reformja és a rendezetlen jogi státusszal rendelkező bevándorlók helyzetének könnyebbé tétele szerepelt, addig Sarkozy például a családegyesítési folyamatok szigorúbb szabályozását, a szelektív bevándorláspolitikát bevezetését tűzte ki célul, illetve kötelezővé kívánta tenni, hogy a letelepedni és Franciaországban tartósan élni szándékozók kötelező jelleggel ismerjék és beszéljék is a francia nyelvet. Ez az elnöki ciklus sem volt mentes a kihívásoktól, hiszen a még szinte frissen az EU-hoz csatlakozott Bulgária és Románia kapcsán felmerült, „roma-kérdésként” elhíresült eseménysorozat tette próbára az ország vezetését.⁷

2012-ben mind Sarkozy, mind Hollande programja egyaránt tartalmazott az illegális migráció csökkentésére vonatkozó terveket. Ezen felül Sarkozy⁸ ismételtén foglalkozott a családegyesítési célú migráció szigorításával, valamint a jogellenesen az országban tartózkodók kitoloncolását is meg szeretne volna könnyíteni. Hollande⁹ ezzel szemben ki szeretne volna terjeszteni a szavazati jogot a bevándorlók szélesebb rétegeire (nevezetesen a legalább már öt éve Franciaországban élőknek adott volna szavazati jogot a helyhatósági választásokon), illetve a külföldi diákok Franciaországban történő maradását és munkavállalását jócskán megnehezítő Guéant-körlevelet szeretne volna hatályon kívül helyezni. Ez utóbbi elképzelése sikeres volt, míg a szavazati jogot érintő kezdeményezését a jogalkotási folyamat során nem támogatták.

2017-ben az európai migrációs válság kezdetét követően két évvel Marine Le Pen és Emanuel Macron jutott be az elnökválasztás második fordulójába. Le Pen – folytatva

⁶ „RFI - Présidentielle 2007 - Les grandes lignes du programme de Ségolène Royal”, http://www1.rfi.fr/actu/fr/articles/088/article_51164.asp. (Letöltés ideje: 2022.07.06.)

⁷ Monde TV5, „L’expulsion des Roms de France vue de Roumanie”, <https://information.tv5monde.com/info/l-expulsion-des-roms-de-france-vue-de-roumanie-5475>. (Letöltés ideje: 2022.07.28.)

⁸ Le Point magazine, „Les 32 propositions de Nicolas Sarkozy”, https://www.lepoint.fr/presidentielle/en-direct-programme-les-32-propositions-de-nicolas-sarkozy-05-04-2012-1448777_3121.php. (Letöltés ideje: 2022.08.11.)

⁹ „Les 60 engagements de Hollande”, Libération, https://www.liberation.fr/france/2012/01/26/les-60-engagements-de-hollande_791303/. (Letöltés ideje: 2022.07.06.)

apja elképzeléseit, meglehetősen radikális ígéretek tett programjában: például ki akarta volna léptetni Franciaországot a schengeni rendszerből, el akarta lehetetleníteni azok honosítását, akik valaha is rendezetlen státusszal rendelkeztek Franciaországban (függetlenül attól, hogy az rendeződött-e), meg akarta szüntetni a házasság révén történő állampolgárság megszerzésének lehetőségét, illetve évi tízezer főben akarta maximalizálni az országba érkező legális bevándorlók létszámát – függetlenül a céltól, időtartamtól és a küldő országtól. Ez utóbbi elképzelése vélhetően óriási problémákat okozott volna nem csak rendszerszinten, hanem az ország mindennapi működését illetően is, hiszen bizonyos szektorokban (főként a 3D-s munkák esetén) a munkavállalók nagy részét a bevándorlók teszik ki.¹⁰ Macron – részben valószínűleg a migrációs válságnak köszönhetően – a menedékjogi rendszer racionalizálását tűzte ki egyik céljául (szám szerint az eljárás lefolytatására rendelkezésre álló határidőt hat hónapban kívánta maximalizálni), mivel az eljárások gyakran indokolatlanul hosszúra nyúltak, megnehezítve ezzel az ügyfelek és a hivatalok dolgát is. Ezen felül az állampolgárság megszerzésének egyik feltételeként a francia nyelv jó szintű ismeretét írta volna elő.¹¹

2022-ben megismétlődött az előző választás forgatókönyve, ugyanis ismételten Macron és Le Pen jutottak a második fordulóra, ugyanakkor most Macron a szavazatok kisebb hányadát tudta megszerezni, mint öt évvel korábban (66-33% és 58,5 – 41,5 %), ami a radikális eszméket valló szélsőjobb politikai előretörését vetítheti előre. A két jelölt programjában ugyan voltak hasonló elképzelések az előző választáshoz képest, azonban mindketten meg tudták újítani a bevándorlási politikához fűződő elképzeléseiket. Le Pen¹² tervében többek között a külföldi bűnelkövetők automatikus kitoloncolása, a schengeni rendszer újratárgyalása, a menedékjogi rendszer reformja szerepelt, valamint az országba történő illegális belépés, valamint jogszerűtlen tartózkodás elősegítését büncselekményi szintre akarta volna emelni. Macron¹³ továbbra is kitért a schengeni, valamint a menedékjogi rendszer reformja mellett, ezen felül pedig a kitoloncolást szeretné könnyebbé tenni azok számára, akik a közrendet, közbiztonságot súlyosan sértő büncselekményt követtek el. Érdekes, hogy mindkét jelölt, ugyan eltérő súlyozással, de tárgyalta programjában a kitoloncolást, illetve a schengeni rendszer reformját célzó elképzeléseit.

Az elmúlt 20 év elnökválasztási kampányait és a jelöltek programpontjait áttekintve látható, hogy vannak „örökzöld” témák, amikhez előszeretettel, politikai helyzettől függetlenül nyúlnak a jelöltek, és léteznek olyan területek, amelyek megjelenését a nemzetközi helyzet alakulása tette / teszi indokolttá. Előbbi kategóriába sorolhatjuk például a családegyesítés feltételeinek szigorítását célzó terveket, az állampolgárság megszerzésének szigorítását (ez a kérdés ugyanakkor a 2014-16-os merényletek kapcsán a napi politikai paletta szerves részévé vált és előtérbe került), és lehet némileg meglepő módon, de az illegális migráció hatékonyabb kezelését célzó tervek is ide sorolhatóak, hiszen már jól a 2015-ös migrációs válság előtt megjelentek az elnökjelölti programokban. A nemzetközi helyzet alakulásával összefüggésben megjelenő (de korántsem új)

¹⁰ Marine Le Pen, 144 engagements présidentielles, <https://rassemblementnational.fr/pdf/144-engagements.pdf>. (Letöltés ideje: 2022.06.20.)

¹¹ Emmanuel Macron, Programme Macron 2017, <https://www.aefinfo.fr/assets/img/modules/comparateur/docs/6/Programme-Emmanuel-Macron.pdf>. (Letöltés ideje: 2022.06.21.)

¹² Marine Le Pen, Programme Le Pen 2022, <https://mlafrance.fr/pdfs/22-mesures-pour-2022.pdf>. (Letöltés ideje: 2022.06.22.)

¹³ Emmanuel Macron, Programme Macron 2022, <https://staging.avecvous.fr/wp-content/uploads/2022/03/Emmanuel-Macron-Avec-Vous-24-pages.pdf>. (Letöltés ideje: 2022.06.19.)

kezdemenyezések közé sorolható például a menedékjogi rendszer reformját érintő kérdések, hiszen főleg 2015-től kezdődően a menekültügyi rendszer nem volt felkészülve a menedékkérők megnövekedett számára, így az egyes kérelmek ügyintézési határideje igencsak meghosszabbodott, így teljesen indokolt volt Macron 2017-es kezdeményezése. Ebbe sorolhatóak továbbá schengeni rendszer reformját célzó elképzelések, hiszen szintén a 2015-ös események rámutattak arra, hogy a megváltozott nemzetközi helyzetben a jelenlegi rendszer némi módosításra szorulhat.

Érdeemes lehet megvizsgálni azt is, hogy az egyes kampányokban, a második fordulóra jutott jelöltek esetében vajon a bevándorlással kapcsolatos kérdésekhez való radikálisabb hozzáállás, vagy pedig a „soft” megközelítés vezetett-e sikerre. A vizsgált öt elnökválasztás során a hagyományosan radikális nézeteket képviselő szélsőjobboldali párt, a Front National három alkalommal jutott be a második fordulóra, mind a három alkalommal meglehetősen extrém választási programmal. Ugyan mind a három alkalommal vereséget szenvedett a jelöltjük, de érdekes megfigyelni a kapott szavazatok arányában tapasztalható tendencia változását. Míg 2002-ben Jean-Marie Le Pen a szavazatok 18%-át kapta, addig 2017-ben lánya, Marine Le Pen már 33%-ot, míg 2022-ben már 41,5 %-nyi támogató szavazatot szerzett. A növekvő szavazati arány akár előrevetítheti a későbbiekre nézve a szélsőjobb előretörését és a bevándorlással kapcsolatos eszmék radikálisabb irányba történő tololódását, de jelentheti azt is, hogy a választók számára a nemzetközi viszonyok átrendeződése miatt vonzóbb lehet egy, az eddigieknél határozottabb fellépés a migrációs politikát illetően. 2007-ben Nicolas Sarkozy a jobbközép UMP párt képviselőjében győzött a választásokon a balközép PS színeiben induló Segolene Royale ellenében. A vizsgált időszakban ez volt az egyetlen olyan alkalom, amikor a bevándorlási kérdésekben az ellenfélhez viszonyítva szigorúbb elveket valló jelölt győzött a választáson, hiszen 2012-ben Francois Hollande a PS párt színeiben legyőzte Sarkozyt a második fordulóban. Összességében megállapítható, hogy egy kivétellel a „soft” irányvonalat képviselő jelölt győzött az elnökválasztáson, noha a szavazatok arányában tapasztalható elmozdulás 2002 és 2022 között rendkívül jelentősnek tekinthető.

3. Aktuális kihívások

Ha összevetjük a választási programokban megfogalmazott ígéreteket és a tényleges intézkedéseket, akkor elmondhatjuk, hogy a francia politikai rendszerben az aktuális kihívásokat viszonylag ritkán fogalmazzák bele a jelöltek a programjaikba (érthető módon), viszont ha szükséges, akkor a kormányzat viszonylag hamar, és a lehetőségekhez mérten jól reagál az újonnan jelentkező kihívásokra – lehetőségeikhez mérten, hiszen vannak olyan reformok és olyan kérdések, amelyek bevezetése időigényes feladat.

A két legutóbbi, magát a bevándorlási rendszert és az egész nemzetközi közösséget is próbára tevő válság, a COVID-19 és a 2022. februárjában kezdődött orosz-ukrán háború jelentős változásokat hozott Franciaország életében, és igencsak próbára tette az ország alkalmazkodóképességét és Macron, valamint a kormányzat reakcióidejét egyaránt.

A COVID járvány kapcsán is jelentős változások zajlottak le a migrációs színtéren, például 2019-hez viszonyítva 2020-ban 138 470 helyett 81 669 menedékkérelmet nyújtottak be az országban, azaz egy nagyon markáns, 41%-os csökkenés volt tapasztalható. Ez a 2015-ös migrációs válság óta az első, rendkívül jelentős csökkenés volt. A benyújtott

vízumkérelmek száma még nagyobb mértékben, 80%-kal csökkent¹⁴, ami az utazási korlátozásoknak, azaz a turistacélú látogatások visszaesésének volt köszönhető (itt mindenképpen meg kell említeni a kínai állampolgárságú turisták elmaradását). Ugyan a benyújtott kérelmek és a hatóság előtt megjelenő ügyfelek száma csökkent, ez korántsem jelentette azt, hogy a bevándorlási hivatalra nehezedő terhek is csökkentek volna, hiszen nekik is egy új helyzethez kellett alkalmazkodniuk. A korlátozások alatt csak és kizárólag előzetesen, emailben történt időpont-egyeztetést követően jelenhettek meg az ügyfelek, legyen szó akár menedékjogi ügyintézésről, akár tartózkodási engedéllyel kapcsolatos ügyekről. Azok az ügyfelek, akiket korábban menekültként, oltalmazottként vagy befogadottként ismertek el, egy külön erre a célra létrehozott online felületen tudtak igényelni például anyakönyvi kivonatokat, vagy egyéb, a tartózkodásukhoz, munkavállalásukhoz, mindennapi életükhöz szükséges dokumentumokat, nem kellett személyesen megjelenniük valamelyik ügyfélszolgálati irodában. A személyes interjúra behívott kérelmezőknek egyedül (család, gyerekek nélkül) kellett megjelenniük a hivatalban, ráadásul az ügyvéd jelenlétét is legalább 48 órával korábban kellett jelezniük.¹⁵

A világválság kapcsán tehát elmondhatjuk, hogy ugyan kényszerből, de egy sor olyan intézkedés született (személyes megjelenést igénylő ügyintézés számának csökkentése, bizonyos esetekben az elektronikus kérelmezés lehetősége, FRANCE VISA rendszer), amiket akár a jövőben a rendszer állandó részévé lehet tenni, megkönnyítve, és talán meggyorsítva ezzel az ügyintézés folyamatát. Talán elmondható az is, hogy a francia kormányzat és a bevándorlási rendszer a rendelkezésükre álló lehetőségekhez, és az időhiányhoz képes gyorsan reagált, és megtette a szükséges lépéseket.

A 2022 februárjában kitört orosz-ukrán háború is próba elé állította Franciaország egészét, beleértve a menekültügyi rendszert. Augusztus 2-ig mintegy 62 892 kérelmet nyújtottak be Franciaországban, melynek 98%-a ukrán állampolgárságú kérelmező volt. A kérelmezők 44%-a szárazföldön, 30%-a légi úton, 13%-a pedig vasúton érkezett az országba. A kérelmek könnyebb és gyorsabb feldolgozása és kérelmezők elhelyezése és segítése érdekében a helyi és állami szervek, civil szervezetek, közösségek összefogására, együttműködésére volt szükség, ami a gyakorlatban jól és gyorsan meg is tudott valósulni.¹⁶ Augusztus eleji állapotok szerint az eleinte kritikusnak tartott szállás-kérdés is megnyugtató helyzetben van, hiszen jelenleg 88 000 fő elhelyezésére van kapacitás, ami szükség esetén 100 000-re növelhető. Elindul az „Ukrajnáért” platform is, ahol állami koordinációval, de magánszemélyek és szervezetek ajánlhatnak fel és kereshetnek segítséget (szállás, munka, stb.). Mindezek mellett Franciaország állami szinten is segít Ukrajnának, többek között rendszeresen indulnak orvosi, info- és telekommunikációs eszközöket, élelmiszereket tartalmazó segélyszállítmányok Ukrajna területekre. Említésre méltó az is, hogy Franciaország nagyban hozzájárul az ukrán gyerekek beiskolázásához is, hiszen jelenleg több, mint 20 000 ukrán fiatal vesz részt a francia közoktatásban.¹⁷

¹⁴ „Sous l’effet du Covid-19, les demandes d’asile en France ont chuté en 2020”, France 24, <https://www.france24.com/fr/france/20210121-sous-l-effet-du-covid-19-les-demandes-d-asile-en-france-ont-chute-C3%A9-en-2020>. (Letöltés ideje: 2022.08.10.)

¹⁵ „Mesures liées au Covid-19 | OFPRA”, <https://www.ofpra.gouv.fr/fr/l-ofpra/actualites/mesures-liees-au-covid-19>. (Letöltés ideje: 2022.08.13.)

¹⁶ „Situation en Ukraine”, Ministère de l’Intérieur, <http://www.interieur.gouv.fr/actualites/dossiers/situation-en-ukraine>. (Letöltés ideje: 2022.08.13.)

¹⁷ „Foire aux questions - Accueil des réfugiés ukrainiens”, Ministère de l’Intérieur, elérés: <http://www.interieur.gouv.fr/actualites/dossiers/situation-en-ukraine/foire-aux-questions-accueil-des-refugies-ukrainiens>. (Letöltés ideje: 2022.08.13.)

Összegezve elmondható, hogy a francia politikai életben, és kifejezetten a jelen tanulmány fő vonalát képező elnökválasztási kampányokban kiemelt szerepe van a bevándorlással összefüggő kérdéseknek, ami egyrészt az ország történelmi múltjának, a migráció társadalmi beágyazottságának köszönhető, illetve szoros összefüggésben van az aktuális eseményekkel is. A jelöltek igyekeznek előnyt kovácsolni a bevándorlással összefüggő programpontjaikból, de a gyakorlatban az elképzelések megvalósítása sokszor ütközik akadályba.

Az elmúlt időszak megmutatta, hogy jó, ha egy adott kérdés folyamatosan napirenden van, de szem előtt kell tartani azt is, hogy mindig az aktuális helyzet, a váratlan események mutatják meg, hogy mire is képes a rendszer. Vannak azonban olyan események, melyekre sem a politikusok, sem a társadalom nem számított, és amik próbára teszik a rendszer működőképességét. A COVID-19 világjárvány, illetve az orosz-ukrán háború kapcsán elmondható, hogy a lehetőségekhez képest gyors és határozott reakciók születtek, és olyan fejlesztések is megvalósultak, amelyeket a későbbiekben is jól lehet majd alkalmazni. Ezen felül az is megmutatkozott, hogy szükség esetén nem csak a politikai és az állami rendszer, hanem a civil szféra is képes az összefogásra és a közös cselekvésre.